

نوجوانان و هدایت تحصیلی

حیدر بایزیدی

کارشناس مشاوره اداره آموزش و پرورش منطقه زیویه، استان کردستان

اشاره

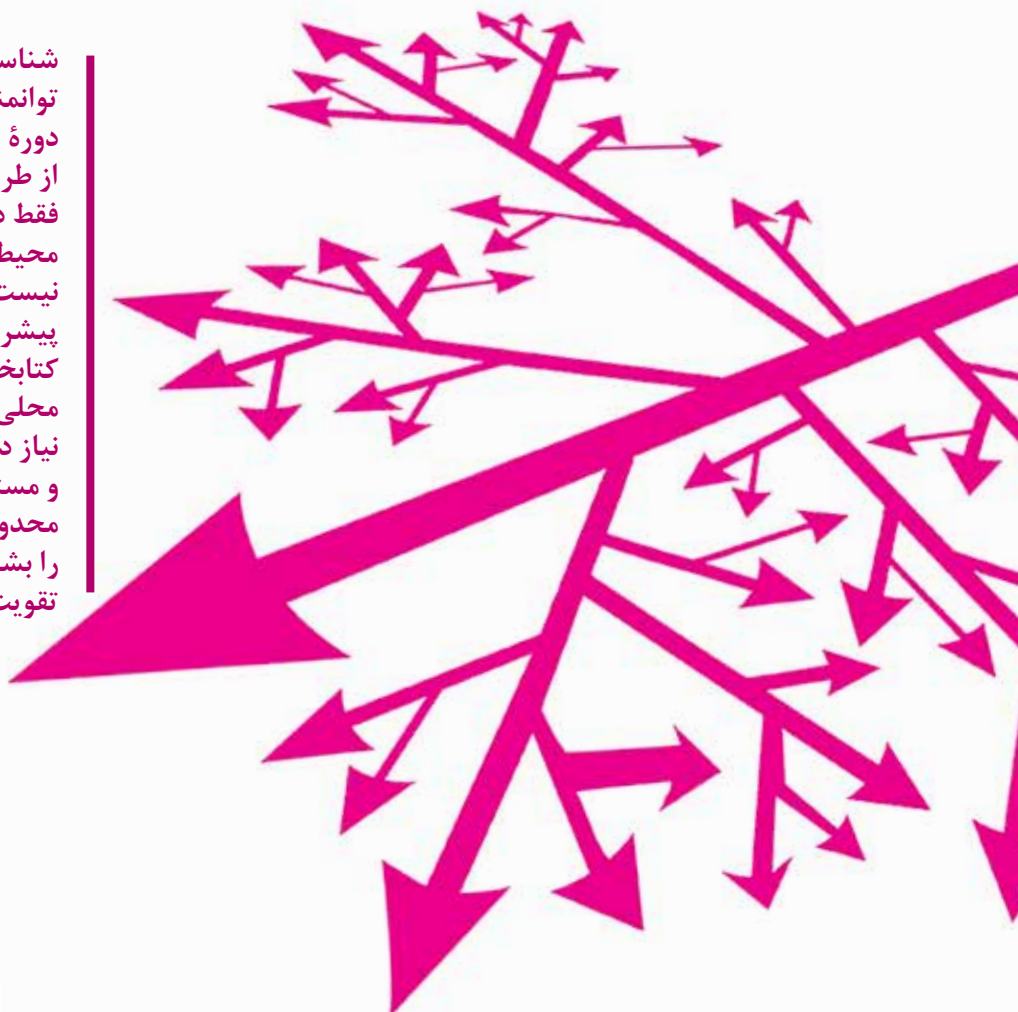
دوره سه ساله متوسطه اول به سبب همزمانی با دوره نوجوانی، از حساس ترین و شکننده ترین دوران زندگی به شمار می رود. دانش آموزان تا قبل از دوره متوسطه اول (در دوره ابتدایی) موقعیت ویژه ای در مدرسه دارند؛ به عنوان ارشد و سرور مدرسه، کاملاً بر اوضاع مسلط اند، انتظارات مدرسه از خودشان را می دانند و بهترین موقعیت به آن ها تعلق دارد، اما ناگهان با پایان یافتن آخرین تابستان دوره ابتدایی، دانش آموزان مسلط دیروز وارد آموزشگاه جدیدی (متوسطه اول) می شوند که با آموزشگاه قبل تفاوت بسیاری دارد. در اینجا راهروها وسیع تر، برنامه ها متنوع تر، معلمان بیشتر و مقررات سخت گیرانه تر است. در دوره ابتدایی همه وظایف و فعالیت های دانش آموزان از قبل به شدت برنامه ریزی می شد اما امروز از آن ها انتظار می رود مسئولیت بسیاری از کارهای خود را بر عهده بگیرند، وقت خود را تنظیم کنند، بدون کمک بزرگسالان از عهده تکالیف خود بر آیند، تحقیق کنند و کارهای عملی انجام دهند و همه این ها مزید بر مسائل مربوط به دوره نوجوانی، بلوغ و دگرگونی های روحی و جسمی خاص این دوره است؛ دوره نوجوانی، دوره سرگردانی، تردیدها، بروز تمایلات متضاد، علاقه مندی به استقلال و ترک وابستگی های قبلی خویش شناخته می شود.

در نظام آموزشی ما، بدون توجه به نیازهای این دوره حجم وسیعی از برنامه ها و طرح ها در متوسطه اول گنجانده شده است. به بیان دیگر، غافل از اینکه دنیای نوجوان، دنیای تمایلات، غرایز، عواطف و هیجانات است و در حالی که هنوز مهارت های لازم برای ورود به دنیای نوجوانی را به دانش آموزان آموزش نداده ایم، از آن ها انتظار داریم که مسیر زندگی را در قالب برنامه ها و طرح های دیکته شده طی کنند.

کلیدواژه ها: نوجوانان، هدایت تحصیلی

یکی از برنامه های مهم دوره متوسطه اول، که در این مقاله بررسی می شود، برنامه هدایت تحصیلی دانش آموزان برای انتخاب رشته تحصیلی در دوره های بالاتر است. بدیهی است که در این دوره باید فرصتی برای مشاهده، کشف و تشخیص استعداد های نوجوانان و هدایت آن ها به سوی رشته های تحصیلی متناسب با استعدادها، علایق و ویژگی های خود فراهم شود و به این دانش آموزان که در آستانه بلوغ قرار دارند، به گونه ای کمک شود تا خود را بشناسند، از نقاط قوت و ضعف خویش آگاه شوند، توانمندی های خود را برای تحصیل در رشته های دوره متوسطه دوم شناسایی کنند و استقلال و اعتماد به نفس لازم را برای انتخاب مناسب رشته تحصیلی به دست آورند.

شناسایی استعدادها و توانمندی‌های دانش‌آموزان باید از دوره ابتدایی شروع شود. این کار از طریق آزمون‌های مشاوره‌ای و فقط در محیط‌های بسته کلاس و محیط محدود مدرسه امکان‌پذیر نیست، بلکه به امکانات آموزشی پیشرفته، شامل کارگاه، آزمایشگاه، کتابخانه، منابع و امکانات جامعه محلی و حتی شهر محل سکونت نیاز دارد تا دانش‌آموز با ذهن پویا و مستعد خود بتواند ورای محیط محدود کلاس ظرفیت‌های خویش را بشناسد و نیز با کسب مهارت به تقویت توانایی‌هایش اقدام کند

۴. برگزاری آزمون‌های برخط (آنلاین) مشاوره‌ای در مدارس مناطق دورافتاده و روستاهایی که آنتن‌دهی و اتصال به اینترنت همیشه میسر نیست یا مدارسی که سیستم‌های مجهزی ندارند، عملاً غیرممکن است.
۵. برخی دبیران مدارس متوسطه اول در قبال انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان احساس مسئولیت نمی‌کنند و هیچ برنامه‌ای (دوره ضمن خدمت، کارگاه و ...) هم برای توانمندسازی آن‌ها طراحی نشده است.
۶. اعتبارات لازم برای برگزاری کارگاه‌های آموزشی اولیا در نظر گرفته نشده است؛ در نتیجه، در بسیاری از موارد به سبب بی‌اطلاعی والدین، تعارضات و اعتراض به رشته انتخاب شده در آخرین مرحله فرایند بروز می‌کند.
۷. تعداد زیاد سؤالات در آزمون‌ها، ناتوانی دانش‌آموزان در درک سؤالات، و مبهم بودن و غیراستاندارد بودن تعدادی از سؤالات

بلوغ بگذرد و از سوی دیگر، بازوی توانایی برای آن‌ها در مسیر هدایت تحصیلی باشند. این در حالی است که اکنون به ازای هر پانزده دانش‌آموز یک ساعت مشاوره در هفته اختصاص داده می‌شود.
۲. بی‌ثباتی برنامه‌های هدایت تحصیلی و تغییرات زود هنگام آن‌ها موجب سردرگمی و سلب اعتماد دانش‌آموزان و اولیا شده است.
۳. در فرم امتیازدهی دبیران و محاسبه نمرات سه ساله درسی، سهل‌انگاری یا سخت‌گیری بعضی دبیران موجب می‌شود که برای نمرات ثبت شده معیار واحدی لحاظ نگردد. بر این اساس، دانش‌آموزانی که معلمان سخت‌گیر دارند، با توجه به پایین بودن نمره‌هایشان به رغم توانمندی و علاقه، نمی‌توانند در رشته دلخواه خود ثبت‌نام کنند. در مقابل، دانش‌آموزانی که معلمان سهل‌انگار دارند، ممکن است تحت‌تأثیر این نمرات در انتخاب رشته دچار اشتباه شوند.

برنامه هدایت تحصیلی متشکل از دو شاخص سابقه تحصیلی (۳۵ امتیاز)، به معنی کسب حد نصاب نمره در دروس اختصاصی، و بررسی‌های مشاوره‌ای (۶۵ امتیاز) شامل آزمون‌های مشاوره‌ای (۳۰ امتیاز) و فرم‌های نظرخواهی والدین (۵ امتیاز، دبیران، مشاور و دانش‌آموز (هر کدام ۱۰ امتیاز) است. آزمون‌های مشاوره‌ای که در طرح هدایت تحصیلی گنجانده شده‌اند، شامل سه آزمون سلامت روان (۲۹۴ سؤال)، آزمون رغبت (۳۲۰ سؤال) و آزمون توانایی (۲۵۶ سؤال) می‌باشند. از چالش‌ها و مشکلات حاضر برنامه هدایت تحصیلی می‌توان به‌طور خلاصه به موارد زیر اشاره کرد:
۱. کمبود ساعات کار مشاوران در مدارس؛ مشاوران مدارس باید به‌صورت تمام‌وقت در خدمت دانش‌آموزان باشند تا از سویی کمک کنند تا دانش‌آموز به سلامت از بحران دوره

اعتبار پاسخ‌ها را مخدوش می‌کند.

بدیهی است جدا از چالش‌های موجود در اصل برنامه هدایت تحصیلی، اهداف این برنامه زمانی محقق می‌شود که سه عنصر والدین، آموزشگاه (مدیر، مشاور، دبیر و ...) و دانش‌آموزان در تمام مراحل اجرای طرح به‌صورت هماهنگ مشارکت فعال داشته باشند. نظر به کمبود ساعات مشاوره در مدارس و حجم زیاد مسئولیت‌های محوله، مدارس بدون مشارکت فعال والدین نمی‌توانند برنامه هدایت تحصیلی دانش‌آموزان را به سرانجام مطلوب برسانند. بنابراین، به منظور اجرای بهینه این برنامه لازم است. نکات زیر مورد توجه قرار گیرد:

اولاً: سطح ارتباط والدین - مدرسه (به‌خصوص مشاور) ارتقا یابد؛ والدین علاوه بر اینکه در زمینه سابقه تحصیلی و روند ارزیابی دانش‌آموز اطلاعات و آگاهی لازم را کسب می‌کنند، با مدرسه در مورد شناسایی توانایی‌ها و استعدادها دانش‌آموزان نیز همکاری داشته باشند.

ثانیاً: مشاوران مدارس، نقش و مسئولیت‌های والدین را در اجرای این برنامه تعیین و برداشت‌ها و نگرش‌های منفی بعضی از والدین را اصلاح کنند.

مروری بر فرایند هدایت تحصیلی در حال حاضر نشان می‌دهد که این برنامه علاوه بر اشکالات قید شده، با ویژگی‌ها و اهداف دوره متوسطه اول نیز متناسب نیست. مهم‌ترین ویژگی برنامه‌های مناسب دوره متوسطه اول، توجه به رشد شخصیت دانش‌آموزان و در نتیجه، ارائه راهکارها و فعالیت‌هایی است که به نوجوانان در شناخت عمیق‌تر خود و جامعه کمک کند. شناسایی استعدادها و توانمندی‌های دانش‌آموزان باید از دوره ابتدایی شروع شود. این کار از طریق آزمون‌های مشاوره‌ای و فقط در محیط‌های بسته کلاس و محیط محدود مدرسه امکان‌پذیر نیست، بلکه به امکانات آموزشی پیشرفته، شامل کارگاه،

آزمایشگاه، کتابخانه، منابع و امکانات جامعه محلی و حتی شهر محل سکونت نیاز دارد تا دانش‌آموز با ذهن پویا و مستعد خود بتواند ورای محیط محدود کلاس ظرفیت‌های خویش را بشناسد و نیز با کسب مهارت به تقویت توانایی‌هایش اقدام کند.

همچنین لازم است برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان حوزه مشاوره تحصیلی، تدبیری درست بیندیشند و با دید کارشناسی و منطقی و به دور از تعصب، شاخص‌های موجود فرایند هدایت تحصیلی را آسیب‌شناسی کنند و با آسیب‌هایی که ممکن است بر دانش‌آموزان و معلمان، مدیران و اولیا تأثیرات مخربی داشته باشند، به مبارزه برخیزند. هدایت تحصیلی باید به یکی از شاخص‌های دوره ابتدایی تبدیل شود؛ یعنی استعدادهای دانش‌آموزان در این دوره، شناسایی و در مسیر درست هدایت قرار گیرد تا در دوره متوسطه برای پذیرش مسئولیت‌های شهروندی سوق داده شود. بر این اساس، لازم است فرصت‌های گوناگونی برای دانش‌آموزان فراهم آید تا با پذیرش مسئولیت‌های داوطلبانه بتوانند چند ساعت در هفته را در یکی از مؤسسه‌ها یا مراکز خدمات شهری یا روستایی کارآموزی کنند. به این ترتیب، دانش‌آموزان با شناخت محیط‌های اجتماعی خارج از مدرسه، به مسائل، مشکلات و نیازهای این مراکز پی می‌برند و ضمن تلاش برای کاهش این مشکلات، با تقویت توانمندی‌ها و استعدادهای خود تا حد زیادی در مسیر آینده شغلی خویش قرار می‌گیرند. در نهایت نیز دانش‌آموزانی که به رشته‌های فنی علاقه‌مندند، به‌طور طبیعی با پیش‌زمینه دوره کارآموزی متوسطه اول وارد شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش خواهند شد و دانش‌آموزان علاقه‌مند به رشته‌های نظری، ضمن فراهم آمدن امکان ادامه تحصیل در این رشته‌ها به مهارت‌های مناسبی دست خواهند یافت.